

Vierde Advies Bruinvisonderzoek

Bruinvisadviescommissie, december 2023

René Dekeling, SoundMarineNL, Den Haag
Herman Eijsackers, Wageningen University and Research, Wageningen
Jan Haelters, Instituut voor Natuurwetenschappen, OD Natuur, Oostende

Secretariaat/contactgegevens:

Dr. Oscar Bos, Wageningen Marine Research, Den Helder

[Contact](#)

Samenvatting

In 2020 is het Nederlandse Bruinvisbeschermingsplan hernieuwd, en in 2023 is door het Ministerie van LNV (hierna: LNV) de eerste tussentijdse evaluatie van de voortgang van maatregelen uitgevoerd. Op verzoek van LNV heeft de Bruinvisadviescommissie een advies opgesteld over die evaluatie en de daarin vermelde mogelijke prioriteiten.

1 Het tweede Bruinvisbeschermingsplan van 2020

Het Nederlandse Bruinvisbeschermingsplan beschrijft de uitvoering van rijksbeleid, grotendeels gebaseerd op internationale verplichtingen (zoals EU Habitatrictlijn, Kaderrichtlijn Mariene Strategie, ASCOBANS-verdrag). Dit plan werd in 2011 voor het eerst opgesteld¹ en in 2020 herzien². Het in 2020 opgestelde plan (Plan 2020) is net als het in 2011 opgestelde plan opgesteld door wetenschappelijke adviseurs in opdracht van LNV. Op verzoek van LNV adviseerde de commissie in 2020 over het vernieuwde Plan 2020³. De commissie constateerde dat het Plan 2020 een breed en grondig opgesteld overzicht bevat van wetenschappelijke bevindingen op het gebied van de biologie van de bruinvis, beleidscontext, voorstellen voor benodigd onderzoek en monitoring en te nemen beschermingsmaatregelen. Tegelijkertijd was de prioritering van onderzoek niet duidelijk gebaseerd op beleidsrelevantie en/of ondersteunend aan beschermingsmaatregelen en door de gekozen prioriteringsmethode onvoldoende onderscheidend.

In Plan 2020 is een tweejaarlijkse evaluatie gepland; deze is in 2022 gestart en (in concept) recent afgerond, LNV heeft de commissie gevraagd over dit (concept)document te adviseren. De evaluatie bevat een overzicht van de stand van zaken van alle in 2020 genoemde onderzoeksvorstellen en maatregelen; ook worden recente ontwikkelingen (sinds 2020) vermeld. Het advies van de Commissie volgt de indeling van het evaluatiedocument.

2 Aandachtspunten

2.1 Cumulatieve impact van antropogene activiteiten

Voor het Nederlandse deel van de Noordzee worden grote veranderingen verwacht. Met name de energietransitie en de grootschalige uitrol van windenergie op zee maken dat er aandacht moet zijn voor de mogelijkheid dat er onacceptabele veranderingen aan het Noordzee-ecosysteem ontstaan. De overheid heeft in zijn communicatie veel aandacht voor de mogelijke cumulatieve effecten voor het

ecosysteem. Ook in het Bruinvisbeschermingsplan wordt de aandacht voor cumulatieve effecten als prioriteit genoemd. De Commissie waarschuwt ervoor dat wetenschappelijke kennis over ‘cumulatieve effecten’ nog steeds beperkt is, ook al heeft dat de laatste jaren veel aandacht gekregen (bijvoorbeeld in OSPAR-werkgroepen). Het is te makkelijk om alleen maar het begrip cumulatieve effecten te noemen zonder een gerichte analyse en aanpak te omschrijven.

De aanpak zou kunnen zijn om de verschillende stressoren goed te definiëren, de mogelijke effecten van die stressoren te identificeren, een analyse te maken welke van de belangrijkste stressoren elkaar in (delen van) de Noordzee daadwerkelijk kunnen versterken en deze dan op kwantitatieve basis nader te analyseren. Zo’n pragmatische aanpak zou helpen de bovengenoemde noodzakelijke stappen te zetten; dat zou ook in lijn zijn met het huidige werk binnen OSPAR om pressures en bijdragen aan cumulatieve effecten te beschrijven in zg. ‘Sankey-diagrammen’⁴. Het kwantificeren van afzonderlijke effecten is een noodzakelijke eerste stap. Overigens is in een nationale werkgroep bruinvis en onderwatergeluid al jaren geleden een vergelijkbare conceptuele aanpak beschreven waarin bijvangst, impulsief geluid en vervuilende stoffen werden geïdentificeerd⁵, en voortbouwen op dit werk wordt door de Commissie nadrukkelijk ondersteund.

2.2 Financiering en coördinatie van onderzoek

De Commissie constateert dat er wordt verwezen naar het Wozep en MONS-programma voor financiering van bruinvis-gerelateerd onderzoek. De Commissie ziet een risico dat onderzoek aan bedreigingen die niet gerelateerd zijn aan de energietransitie daardoor niet geprioriteerd en aangepakt gaan worden.

Waar met programma’s als WOZEP de overheid een coördinerende rol speelt in onderzoeksprogrammering, constateert de commissie dat bij de huidige tenders voor het uitgeven van kavels voor windenergie de verantwoordelijkheid voor onderzoek en monitoring bij marktpartijen komt te liggen. Daarmee gaat die coördinerende rol deels verloren en dit kan tot gevolg hebben dat onderzoek uitgevoerd gaat worden dat voor effectieve bescherming van de bruinvis geen prioriteit zou moeten krijgen, of dat zodanig verschillend van opzet en uitvoering is, dat het niet mogelijk is een totaalbeeld op te stellen.

2.3 Beschermde gebieden

In het evaluatiedocument wordt geadviseerd gebieden van bijzonder belang voor de bruinvis vast te stellen en op te nemen in het netwerk van beschermde gebieden. De Commissie is van mening dat er nog geen informatie beschikbaar is die dat soort keuzes ondersteunt, en ondersteunt de huidige aanpak voor mobiele soorten als de bruinvis waarbij een generieke bescherming veel meer voor de hand ligt. Wel kan bij specifieke activiteiten (bijvoorbeeld zandwinning) gekeken worden of er in dat gebied problemen voor de bruinvis ontstaan door voorgenomen activiteiten. Ontwikkeling van nieuwe surveytechnieken (zoals de genoemde HiDef) wordt ondersteund, en de Commissie adviseert de evaluatie van de mogelijkheden van dat soort technieken (uiteraard in internationaal verband) niet uit te stellen tot 2030 (zoals in het evaluatiedocument staat).

2.4 Contaminanten

De Commissie ondersteunt het monitoren van contaminanten, met name het signaleren van effecten van nieuwe contaminanten, omdat daar beter handelingsperspectief is dan bij het monitoren van al verboden stoffen (zoals PCB’s), en het monitoren van stoffen waarvoor nog niet bekend is of er sprake is van stapeling in weefsels van zeezoogdieren.

2.5 Strandingen

De Commissie ondersteunt aandacht voor strandingen. Dit is nog steeds van belang vanuit het oogpunt van publieksawareness. Er moet aandacht blijven voor onderzoek naar doodsoorzaken en belasting met verontreinigende stoffen. In het Nederlandse deel van de Noordzee stranden relatief veel bruinvissen (IJseldijk, Ten Doeschate et al. 2020⁶), maar het is nog niet goed bekend of dat een indicatie van een probleem is. Informatie over doodsoorzaak wordt toegevoegd aan de strandingdata als er sectie uitgevoerd is op gestrande dieren. Er zijn daarnaast ook andere mogelijkheden om met een acceptabele betrouwbaarheid een beoordeling te maken van de doodsoorzaak, met name de interpretatie van fotomateriaal. Soms kunnen foto's duidelijk sporen van bijvangst bevatten, of duidelijk wijzen op de aanval van een grijze zeehond als doodsoorzaak. Het vervolg van dit onderzoek zou moeten zijn dat deze informatie over doodsoorzaak wordt toegevoegd aan dit soort internationale strandingsdata.

2.6 Bijvangst

Het aanpakken van dit onderwerp is sterk opgehangen aan CIBBRiNA, en nu dat project gestart is, verwacht de Commissie dat er vooruitgang zal worden geboekt. Een probleem bij CIBBRiNA is dat er geen specifieke case study in is opgenomen over NL staand-want visserij, maar daarvoor wordt een aparte studie gedaan en dat wordt ingebracht in het programma. De Commissie ziet dat er aandacht gegeven wordt aan het mitigeren van de effecten van staand-want. De Commissie ondersteunt dat LNV in dit project de samenwerking zoekt met vissers, als daarmee een helderder beeld verkregen wordt van de omvang van bijvangst met staand want. Gecombineerd met onderzoek naar de schadelijke effecten van andere visserijmethoden kan een lange-termijndoel worden opgesteld (onder voorwaarden handhaven of uitfaseren). Daarbij kan ook onderzocht worden of andere visserijtechnieken lokaal mogelijk zijn, zoals bijvoorbeeld 'pound nets'. Onderzoek naar verminderen van bijvangst dient ook ruimer te worden aangepakt, met name in samenhang met bijvangst van onder meer zeehonden en bedreigde vissoorten.

2.7 Geluid

Uitgebreid aandacht is er voor effecten van geluid op bruinvissen. Dat is op zich goed, van bruinvissen is bekend dat zij zeer geluidsgevoelig zijn, effecten door bijvoorbeeld hei-activiteiten zijn aangetoond. De commissie signaleert de volgende aandachtspunten:

Windparken en impulsief geluid

Vanwege de schaalvergroting krijgt geluid van windparken terecht prioriteit. Er is veel kennis over korte-termijn verstoring van heien; het evaluatiedocument noemt onderzoek naar het beter bepalen van de effectafstand. Het is niet duidelijk of dat veel meerwaarde zal hebben, en gezien de ontwikkeling van alternatieve (stillere) bouwtechnieken is inzicht krijgen in verstoring door nieuwe bouwtechnieken waarschijnlijk belangrijker dan verbeteren van de verstoringafstand door traditioneel heien. De duur van verstoring en het verbeteren en valideren van de doorwerking op populatieniveau is naar de mening van de Commissie een belangrijk aandachtspunt. De evaluatie meldt voor seismisch onderzoek de optie voor ontwikkeling van noise budgets; een dergelijke vergelijkbare beoordeling voor seismisch onderzoek wordt nadrukkelijk gesteund - er is geen wetenschappelijke reden om verstoring door geluid van seismisch onderzoek niet mee te tellen bij het bepalen van de effecten op populatieniveau.

Continu geluid

Bij het vorige advies in 2020 was de commissie niet overtuigd dat onderzoek naar effecten van achtergrondgeluid prioriteit moest hebben.

Sinds dat advies zijn er ontwikkelingen die tot aanpassing van dat advies leiden: de Europese Commissie heeft in 2022 zg. ‘Threshold Values’ voor onderwatergeluid vastgesteld, in het internationale monitoringsproject JOMOPANS is vastgesteld dat de geluidsbelasting in het zuidelijk deel van de Noordzee hoog is, en er zijn nieuwe zeer ambitieuze doelen voor windparken; de beleidsrelevantie is duidelijk. De commissie constateert dat er een schat aan informatie is over effecten van impulsief geluid op zeezoogdieren, maar dat effecten van laagfrequent continugeluid nauwelijks onderzocht zijn. Aantonen van effecten is methodologisch lastig, maar onderzoek naar effecten van continugeluid (zoals maskering) is noodzakelijk, bij voorkeur in internationaal verband met consensus over de relevante onderzoeksvraag.

Mogelijkheden voor onderzoek zijn aanwezig, zeker in Nederland. Waar gedragseffecten (verstoring) vooral in het wild moeten worden onderzocht, kan het effect van maskering door continu geluid wél worden onderzocht met dieren in gevangenschap. Vanwege het belang van dit soort onderzoek voor de soort zou de overheid moeten stimuleren dat houders van dit soort wilde dieren meewerken aan onderzoek.

Explosievenruiming

Het plan is weinig ambitieus bij het formuleren van concrete doelstellingen om de effecten van explosievenruiming te verminderen. Blijvende zandwinning en de grootschalige ontwikkeling van windparken betekenen dat het ruimen van explosieven noodzakelijk blijft. Er is aandacht voor het onderzoeken van alternatieve technieken, maar de doelstelling zou moeten zijn dat detoneren van historisch munitie op termijn zoveel mogelijk vermeden wordt. Daarbij kan aangesloten worden bij omliggende landen (UK, GE). Daarbij moet er wel aandacht zijn voor effectiviteit of bijeffecten van alternatieve methodes.

3 Conclusies

De belangrijkste observaties/adviezen van de Commissie zijn:

- Bouw voort op een pragmatische aanpak voor het adresseren van cumulatieve effecten waarbij belangrijkste interacties tussen stressoren en directe effecten worden gekwantificeerd;
- Bij financiering via vergunningshouders is er een risico dat onderzoek niet opgepakt wordt, onderling niet aansluit of niet de belangrijkste beleidsinformatie levert;
- Handhaaf de generieke bescherming van de bruinvis zolang er geen goede informatie is over gebieden van bijzondere waarde voor de bruinvis;
- Prioriteer bij het monitoren van contaminanten die stoffen/stofgroepen waar nog handelingsperspectief is of waarvoor nog niet bekend is of ze zich opstapelen in weefsels van zoogdieren;
- Continueer monitoring van strandingen, dit kan verbeterd worden door het uitgebreider toevoegen van gegevens over doodsoorzaak, en te werken in een internationaal kader;
- Geef op basis van kennis uit CIBBRiNA over de omvang van bijvangst duidelijkheid over het einddoel met betrekking tot stand want, waarbij niet enkel naar bruinvissen gekeken wordt;
- Prioriteer monitoring van nieuwe bouwtechnieken voor windparken ter vaststelling of deze daadwerkelijk tot vermindering van de verstoringafstand leiden;
- Continueer onderzoek naar de duur van verstoring door impulsief geluid en de doorwerking op populatieniveau, en neem effecten van andere bronnen van impulsief geluid mee;
- Maak gebruik van de onderzoeksfaciliteiten in Nederland voor onderzoek naar maskering en stimuleer dat dieren die nu gehouden worden daarvoor beschikbaar worden gemaakt;
- Stel een lange-termijn doel vast met betrekking tot het ruimen van explosieven.

Referenties:

¹ Camphuysen C.J. & M.L. Siemensma (2011). Conservation plan for the harbour porpoise *Phocoena phocoena* in The Netherlands: towards a favourable conservation status. NIOZ Report 2011-07, Royal Netherlands Institute for Sea Research, Texel

² Siemensma, M.L. (2020). Updated conservation plan for the harbour porpoise *Phocoena phocoena* in The Netherlands: maintaining a favourable conservation status. Draft report Ministry Agriculture, Nature and Food quality, The Netherlands

³ Van der Meer, J., H. Eijssackers & J. Haelters (2020) Derde advies Bruinvisonderzoek, beschikbaar via <https://www.wur.nl/nl/onderzoek-resultaten/onderzoeksprojecten-lnv/soorten-onderzoek/kennisonline/bruinvisadviescommissie.htm>

⁴ Zie voor een voorbeeld <https://oap.ospar.org/en/ospar-assessments/quality-status-reports/qsr-2023/synthesis-report/cumulative-pressures/>

⁵ Heinis, F. Anthropogenic effects on the harbour porpoise population in the North Sea- Case study for OSPAR Intermediate Assessment, 16.134RWSZD, 2016

⁶ IJsseldijk, L.L., ten Doeschate, M.T.I., Brownlow, A., Davison, N.J., Deaville, R., Galatius, A., Gilles, A., Haelters, J., Jepson, P.D., Keijl, G.O., Kinze, C.C., Olsen, M.T., Siebert, U., Thøstesen, C.B., van den Broek, J., Grøne, A., Heesterbeek, H. Spatiotemporal mortality and demographic trends in a small cetacean: Strandings to inform conservation management,